

20
22

ROK ROMANTYZMU POLSKIEGO

Portret autorstwa Andrzeja Zajkowskiego, 1888 r., źródło: polona.pl

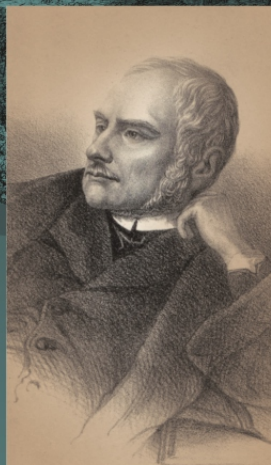
Miej serce i patrzaj w serce.
Romantyczność, 1821 r.

JULIUSZ SŁOWACKI

Portret autorstwa Jamesa Hoopwoda, 1848 r., źródło: polona.pl

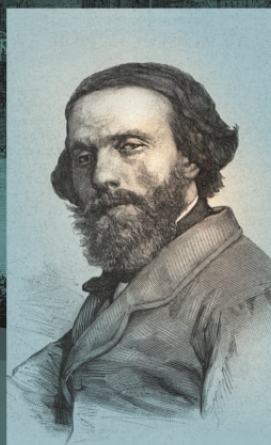
*Otom ja sam,
jak drzewo zwarzone od kiści,
Sto we mnie żądz,
sto uczuć, sto uwiedłych liści.*
Kordian, 1833 r.

ZYGMUNT KRASIŃSKI

Portret autorstwa Jędrzeja Brydaka, 1856-1873, źródło: polona.pl

Kto jest poetą, ten nie żyje długo.
Nie-boska komedia, 1833 r.

CYPRIAN KAMIL NORWID

Rycina przedstawiająca popiersie, źródło: polona.pl

*Coś ty Atenom zrobić, Sokratesie,
że ci ze złotą statwą lud niesie,
otruwszy pierwej? (...) Coś Ty
uczynił ludziom Mickiewiczzu?
Coś Ty Atenom zrobić Sokratesie, 1856 r.*

BIBLIOTEKA
MIEJSKA
W PUŁAWACH

Czucie i wiara silniej mówi do mnie niż mędrca szkiełko i oko, czyli o walce klasyków z romantykami

Spór romantyków z klasykami miał charakter nie tylko literacki, lecz także ideowo-polityczny. Rozgrywał się między rzecznikami pokoju, stabilizacji i poddaństwa a ludźmi młodymi duchem, generacją która pragnęła niepodległości i niezależności. Kazimierz Brodziński, poeta i krytyk literacki, swoją słynną rozprawą *O klasyczności i romantyczności* rozpoczął jedną z największych polemik w historii literatury. Zwracał się z postulatem odnowy literatury narodowej, sądził że literatura jest odbiciem czasu i narodu i w związku z tym nie wolno potępiać jej nowych tendencji. Podobnego zdania był Maurycy Mochnacki, działacz, polityk i filozof, który położył podwaliny pod całą filozofię sztuki romantyzmu i ukazał ogrom możliwości twórczych poezji romantycznej.

Najzagorzalszymi przeciwnikami romantyzmu byli m.in. Stanisław Kostka Potocki, pisarz, polityk, hrabia i senator oraz Jan Śniadecki, astronom i matematyk, przedstawiony przez Mickiewicza w roli mędrca w balladzie *Romantyczność*, który wprost nazywał twórczość romantyczną szkołą zdrady i zarazy. Potocki też nie szczędził romantynom słów krytyki i otwarcie kpił sobie z romantycznego urzeczenia średniowieczem, twierdząc że to zwrot w stronę wieków ciemności i zabobonu.

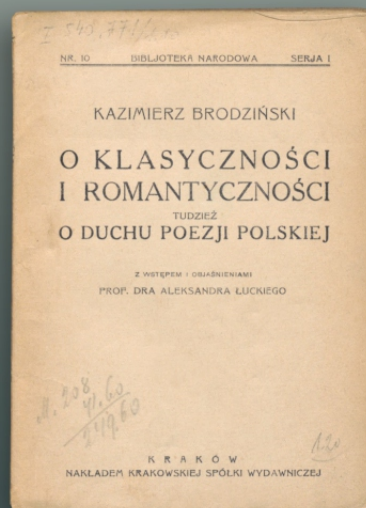
▼ Jan Styka, *Polonia* (fragment: Mickiewicz, Krasiński, Słowacki, Wernyhora), pocztówka, pocz. XX wieku, źródło: wikipedia.org

Kazimierz Brodziński

▲ Kazimierz Brodziński, źródło: polona.pl

▼ *O klasyczności i romantyczności* także o duchu poezji polskiej, wydanie rozprawy Kazimierza Brodzińskiego z 1920 r., źródło: polona.pl

Jan Śniadecki, wikipedia.org

Jan Śniadecki, *O pismach klasycznych i romantycznych*, „Dziennik Wileński”, 1819 r.

Że romantyczność jest oddzielnym i niby nowym rodzajem poezji, że się zajmuje i ożywia żalosnym wspomnieniem i tęsknotą do rzeczy przeszłych albo wznowieniem zdarzeń, jakie bawiły ludzi w wiekach rycerskich, wcale to do mojej uwagi nie wchodzi. Uważam ją za jej niezaprzeczonym znamię i pod względem jedynie dla literatury i oświecenia prawdziwie szkodliwym, to jest jako nie słuchającą prawideł sztuki i w swobodnym bujaniu imaginacji szukającą zalet i jakby nowych dróg bawienia i nauczania.

Maurycy Mochnacki, *O duchu i źródłach poezji w Polsce*, „Dziennik Warszawski”, 1825 r.

Pisząc o romantyczności, to jedynie mieliśmy na celu, aby raz jeszcze zwrócić uwagę światłych rodaków na tę nową gwiazdę, której wschód na widnokręgu naszej poezji i literatury tyle pism po części gruntownymi, po części bezzasadnymi dostrzeżeniami pamiętnym uczyniło i gdy jedne uważały ją za piśmienny potwór zagrażający bliskim upadkiem temu wszystkiemu, co dotąd według ich przekonania było chwalebny i nienaganny, inne zaś ze zbyt niskiego stanowiska jej wartość ceniły: my, nie dzieląc przekonania ani zaczepnej, ani odpornej strony, uważać będziemy romantyczność za fenomen dobroczynny, którego wpływ nie tylko przeistoczy lecz, właściwie mówiąc, stworzy narodową literaturę.

Stanisław Kostka Potocki, *Podróż do Ciemnogrodu*, powieść z 1820 r. wydana w Warszawie nakładem wyd. N. Glucksberga

Dobry pisarz wygrywa swój rozum na loterii, zły go przegrywa. Mógłbym cię zabawić, czytelniku, opowiadaniem, jak ona u nas co do tego rodzaju w ostatnich poszła latach, lecz zostawiam to czasowi, a teraz wracam do rzeczy.

Maurycy Mochnacki

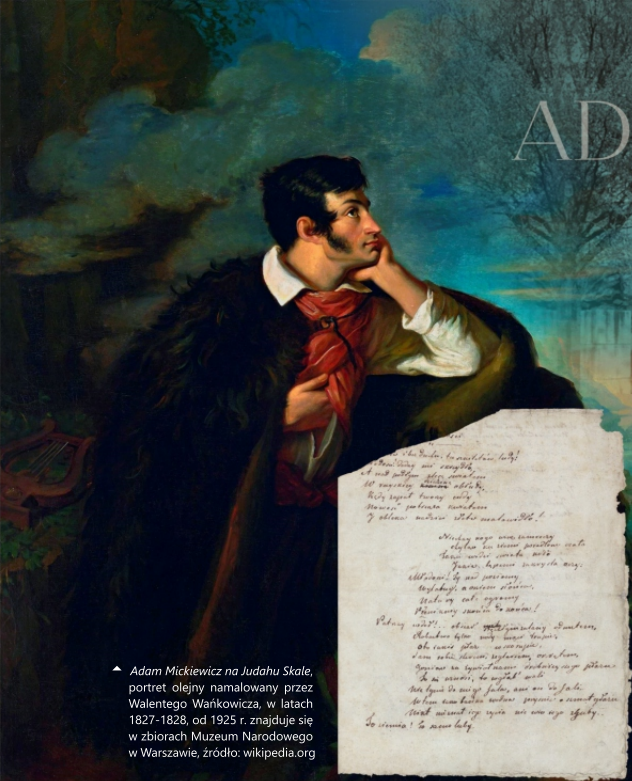
▲ Maurycy Mochnacki, polona.pl
▼ Stanisław Kostka Potocki, wikipedia.org

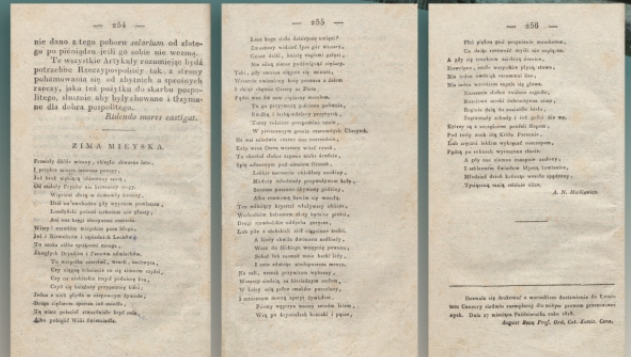

ADAM MICKIEWICZ

Dzieciństwo sielskie, anielskie

Adam Mickiewicz na Judahu Skale, portret olejny namalowany przez Walentego Wańkowicza, w latach 1827-1828, od 1925 r. znajduje się w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie, źródło: wikipedia.org

Zima miewska to prawdopodobnie pierwszy wiersz Adama Mickiewicza ogłoszony drukiem, został opublikowany w „Tygodniku Wileńskim” 31 października 1818 r.

Oda do młodości, znana także jako *do młodości*, rękopis z 1820 r. Utwór wyraża z epoki klasycyzmu, bo to właśnie literatura klasyczna stanowiła podstawę twórczości Mickiewicza, który co ciekawe w młodości tłumaczył Woltera i głosił sceptycyzm poznawczy i racjonalizm. Z tego właśnie nurtu wyrastał także zamysł stworzenia Towarzystwa Filomatycznego. Utwór swą tematyką wyłamuje się jednak z typowych ideałów oświecenia. Nawołuje do walki w myśl rewolucyjnego przekształcenia rzeczywistości. To właśnie ten utwór zapowiada wydanie *Ballad i romansów* uznawanych powszechnie za początek epoki romantyzmu w Polsce.

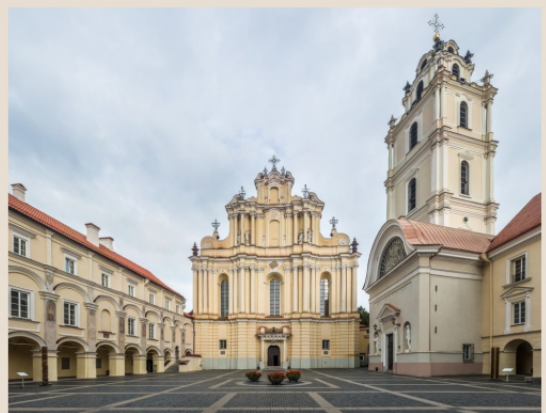
Arkadia dzieciństwa to dla Adama Mickiewicza obraz wiejskiego dworku szlacheckiego, takiego jak dom Barbary i Mikołaja Mickiewiczów. Dzieciństwo to nie było usiane dostatkami, brakowało szlacheckiego majątku i ziemskiej wyniosłości, bo rodzina Mickiewiczów należała do drobnej szlachty bez poparcia stanowego. Dla dzieci Mickiewiczów światem był Nowogródek, a kulturą drobnoszlachecka kultura sąsiedzka. To właśnie z małej miejscowości wyrasta największy polski wieszcz narodowy, który nigdy nie miał kompleksów dotyczących swojego zaściankowego pochodzenia, a ze swoich gminnych korzeni uczynił skarb literatury i kultury polskiej i rewolty w myśleniu, wynosząc gminne i drobnoszlacheckie wartości na piedestał swoich inspiracji literackich. Adam Mickiewicz był ubogim chłopakiem z prowincji. W wieku 14 lat stracił ojca i od tej pory żywicielem rodziny Mickiewiczów zostaje matka poety. Adam nie chce obciążać finansowo swojej rodzicielki, więc kiedy w 1815 roku przybywa na Uniwersytet Wileński, wstępuje do seminarium nauczycielskiego, które gwarantuje stypendia. To właśnie Uniwersytet Wileński ukształtował wrażliwość i przyszłe zapatrywania naszego wieszca narodowego. To środowisko litewskich prowincjuszy przyczyniło się także do istotnego przewrotu poetyckiego. Poezja przestała być domeną kultury jedynie dworskiej, a stała się udziałem poetów z prowincji, emanacją ludowości i obrzędowości oraz folkloru. To właśnie Adam Mickiewicz przyczynił się do tego, że sztuka zeszyła z piedestału

niedostępności i wyższości epoki oświecenia i zawitała w ludowe skromne progi. Mickiewicz uważał bowiem, że głos ludu jest w historii głosem prawdy, a lud instynktem rozpoznaje słuszność racji.

Zatem niezależnie od tego jak poważnym zjawiskiem intelektualnym i społecznym okazały się związki młodzieży wileńskiej, w genecie ich niepodobna nie widzieć sojuszu regionalnego oraz socjalnego ludzi zagrożonych i walczących, którzy z ubóstwa zrobili cnotę, z podobieństwa biografii – podstawę równości i przyjaźni.

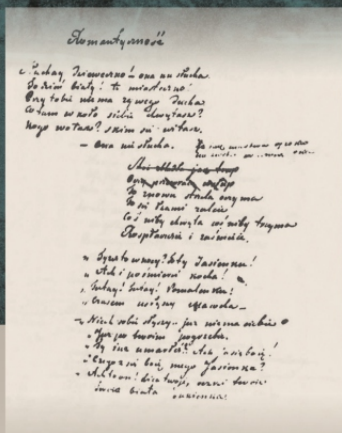
A. Witkowska, *Mickiewicz słowo i czyn*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1983, s. 10.

▼ Uniwersytet Wileński, dziedziniec Skargi, Aula Kolumnowa, źródło: wikipedia.org

Manifest romantyzmu

▲ Rękopis *Romantyczności* Mickiewicza, 1821 r., źródło: wikipedia.org

▲ Jezioro Świtez z Ballad i romansów na Białorusi, przed 1939 r., źródło: polona.pl

*I ja to słyszę, i ja tak wierzę,
Płacę i mówię pacierze.*

Adam Mickiewicz, *Romantyczność*, w: *Ballady i romanse*, Warszawa: Czytelnik, 1982 r.

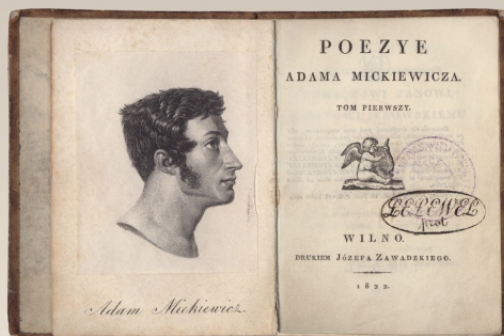
*Wywrócił od razu całą literaturę klasyczną na Litwie,
leciały spod jego pióra jak grad ballady i poemata w nowej
formie pisane i rozogniały umysły młodzieży.*

Kajetan Koźmian, *Pamiętniki*, t. 3, Kraków 1865 r.

Literacka przełomowość *Ballad i romansów* jest wprost nie do przecenienia. To właśnie rok 1822, rok wydania I tomu *Poezji* przez wileńską drukarnię Józefa Zawadzkiego, zwykło się uważać za początek romantyzmu polskiego. W dziele tym znaki zwykłej rzeczywistości są symbolami tajemnic bytu i metafizyczności. W *Balladach i romansach* poeta ujął całość bytu, zarówno w jego sferze ziemskiej, jak i metafizycznej. W świecie tym rządzi nie tylko człowiek, ale także natura, która obok działań ludzkich i biegu historii, uzyskała autonomiczny wkład w życie pokoleń. Co więcej jawi się ona jako pozarozumowa, tajemnicza siła zdolna do niezwyklej aktywności, a zarazem jest miejscem spotkania regionalności z fantastyką. Świata natury nie da się tu podporządkować ludzkiemu poznaniu, człowiek pozostaje więc niejako bezradny wobec tajemniczych dziwów natury. Groza z demonizmu sił natury świadczy o ogromie kary i olbrzymiej, niepojętej potęgde „tamtej strony”. Mickiewiczowski świat dziwów zamieszkują duchy niejednokrotnie złe, zazdrosne i mściwe, które ochoczo wymierzają żyjącym okrutne kary, często niewspółmierne do popełnionych przez nich czynów, ukazując istnienie bardzo surowego kodeksu etycznego świata duchowego.

Natura, duchowość i realizm przenikają się tu wzajemnie. Taki zabieg autora ma charakter polemiczny wobec racjonalnych poglądów oświeceniowych. Podobnie jak ukazywanie zjawisk historycznych z perspektywy życia utrwalonego w legendzie i typowo jednostkowym, ludzkim pojmowaniu świata, pozbawionym historycznego komentatorstwa.

Szczególnie polemiczny charakter z poglądami poprzedniej epoki ma ballada *Romantyczność*, w której lud został wręcz przedstawiony jako romantyczny strażnik pamięci, a człowiek prosty jako człowiek autentyczny, nieskażony filozofowaniem. To właśnie lud w *Romantyczności* zostaje wywyższony do rangi sprawiedliwego sędziego, którego głos waży więcej, aniżeli autorytet uczonego.

▲ Zbiór *Ballad* Adama Mickiewicza wydany w 1822 w Wilnie jako część pierwszego tomu *Poezji*. Uważany jest za początek rozwoju gatunku ballady w literaturze polskiej oraz za manifest polskiego romantyzmu, źródło: polona.pl

▼ Pocztówka autorstwa Antoniego Piotrowskiego do ballady *Świtez*, źródło: karta pocztowa, fot. Pracownia Digitalizacji, Biblioteka Cyfrowa WBP w Lublinie/dLibra Digital Library-Main page

▲ Polski Prometeusz, obraz Horace Vernet, źródło: wikipedia.org

▼ Cykl Listopadowy, Wzięcie Arsenału, Marcin Zaleski, 1830 r., źródło: wikipedia.org

Szkoła romantyczna wzywała nie tylko do rewolucji w sztuce i literaturze, lecz także do rewolucji politycznej. Romantycy pragnęli nie tylko wolności ducha, wolności umysłowej, ale przede wszystkim wolności w sensie narodowym. Poezja narodowa, pisanie poezji nie dla samej poezji, ale dla ojczyzny – to ideał literatury wyrastającej z romantyzmu.

Pierwszym etapem buntu zmierzającego do wybuchu powstania było ogólne przekonanie nienaturalności stanu, w jakim znaleźli się Polacy, drugim okresem był moment istotnej rewolucji w poezji. To właśnie twórczość literacka obudziła rozpacz zemsty i żądzę walki. Poezja postawiła sobie za zadanie przechowywanie ducha narodu, utrzymanie niepodległości i pielęgnowanie najdroższych Polsce nadziei i zagrzewanie do walki.

Jedną z najważniejszych przyczyn powstania narodowego było nieprzestrzeganie konstytucji Królestwa Polskiego z 1815 r. Aleksander I w 1819 r. zniósł wolność prasy i wprowadził cenzurę, wzmogły się też wkrótce prześladowania polskich organizacji wojskowych, zakazano jawności obrad sejmowych i wprowadzono zakaz zgromadzeń. To przypieczętowało ostateczną żądzę buntu, w nocy z 29 na 30 listopada

Romantyzm równa się rewolucja

Słowo stało się ciałem, a Wallenrod – Belwederem.

Cyt. za: M. Straszewska, *Romantyzm*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1977 r. Zdanie wypowiedziane po wybuchu powstania listopadowego 29 listopada 1830 roku, przypisywane Sewerynowi Goszczyńskiemu.

*A kiedy trzeba, na śmierć idą po kolei.
Jak kamienie, przez Boga rzucone na szaniec...*

J. Słowacki, *Testament mój*, 1839-1840 r.

1830 r. członkowie tajnego stowarzyszenia zawiązanego w siedzibie Szkoły Podchorążych w Warszawie rozpoczęli atak zbrojny na Belweder, siedzibę księcia Konstantego. Powstanie zakończyło się 21 października 1831 r. Wzięto w nim udział przeszło 140 tys. ludzi.

▲ Piotr Wysocki, źródło: polona.pl

To wystąpienie Piotra Wysockiego, działacza niepodległościowego, poprzedziło wybuch powstania listopadowego i to on stanął na czele tajnego sprzysiężenia Szkoły Podchorążych Piechoty w Warszawie. Miał zaledwie 31 lat, był żołnierzem w randze podporucznika, ale to właśnie on, a nie żaden generał zdecydował się na rozpoczęcie działań zbrojnych. Członkowie tajnego stowarzyszenia pragnęli ująć naczelnego wodza wojsk Królestwa Polskiego i dowódcę sił rosyjskich, księcia Konstantego. Spiskowcy zamierzali także opanować stolicę i oddać rząd w ręce polskich polityków. Za wszczęcie spisku Piotra Wysockiego spotkała surowa kara, został zesłany na 20 lat ciężkich robót w głąb Rosji, do Bajkalskiej Krainy. Pod koniec życia wrócił do Polski, gdzie zmarł. Spoczął na cmentarzu w Warce, na jego grobie widnieje napis: *Wszystko dla ojczyzny, nic dla mnie.*

Wielka emigracja

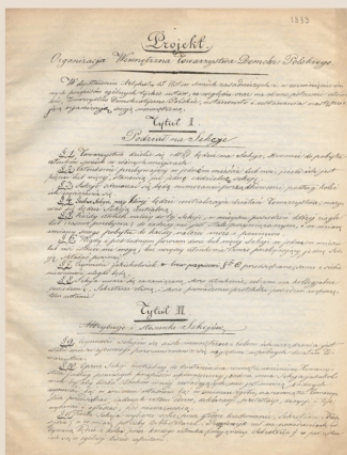

C'EST UN POLONAIS.

▲ Powitanie polskiego emigranta w wiejskiej gospodzie we Francji, Denis Auguste Raffet, po 1831 r., źródło: polona.pl

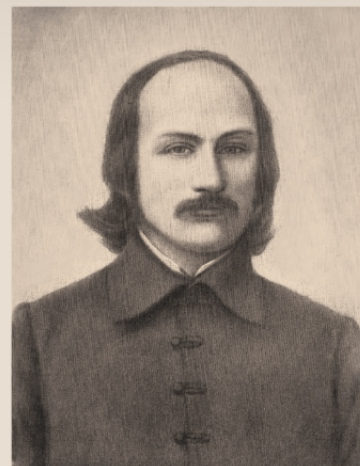
Po upadku powstania listopadowego kraj opuściło ok. 10 tys. ludzi, m.in. członkowie rządu narodowego, postawie, oficerowie oraz żołnierze. Represje nocy paskiewiczowskiej spowodowały kolejne emigracje. Szacuje się, że podczas wielkiej emigracji Polskę opuściło w sumie ponad 50 tys. osób¹. Dla jednych emigracja była sposobem na uniknięcie więzienia i szykan, dla innych sposobem na odbudowę strukturalno-polityczną państwa na wychodźstwie. Uciekali w przeważającej mierze obywatele pochodzenia szlacheckiego, ich destynacją była głównie Francja i Anglia, choć schronieniem dla polskich uchodźców okazała się także Belgia, Szwajcaria oraz Ameryka. Wraz z emigrantami odradzały się działające dawniej na ziemiach polskich organizacje, m.in. Komitet Narodowy z Joachimem Lelewalem na czele, Towarzystwo Demokratyczne Polskie utworzone przez byłych członków Komitetu Narodowego, Gromady Ludu Polskiego, którym przewodniczył m.in. Tadeusz Krępowiecki oraz Dypłomacja Hotelu Lambert (nazwa od paryskiej siedziby ks. Adama) pod przywództwem ks. Adama Jerzego Czartoryskiego.

¹ Za S. Kalembka, Wielka emigracja. Polskie wychodźstwo polityczne w latach 1831-1862, Warszawa: Wiedza Powszechna, 1971 r.

▲ Joachim Lelewel, źródło: wikipedia.org

Lelewel był wyznawcą programu burżuazyjno-demokratycznego, pragnął powiązać sprawę polską z ruchami narodowo-wyzwoleńczymi w Europie i nadać jej szerszy wymiar. Podejmował działania zmierzające do wznowienia walki zbrojnej w Polsce.

▲ Zenon Świętosławski, źródło: wikipedia.org

Przywódca i ideolog Gromady Ludu Polskiego, organizacji, która wylamała się ze struktur Towarzystwa Demokratycznego Polskiego. Oba towarzystwa poróżniła kwestia uwłaszczenia chłopów. Członkowie GLP odrzucali własność spadkową i dziedziczną, żądali przejęcia przez lud całej ziemi i środków produkcji, zniesienia własności i przywilejów i wprowadzenia wspólnoty majątkowej.

◄ Projekt organizacji wewnętrznej Towarzystwa Demokratycznego Polskiego, 1833 r., źródło: polona.pl

Członkowie Towarzystwa wspierali szlacheckie kierownictwo ostatniego powstania, głosili zniesienie stanów, domagali się także zniesienia pańszczyzny i przyznania chłopom ziemi.

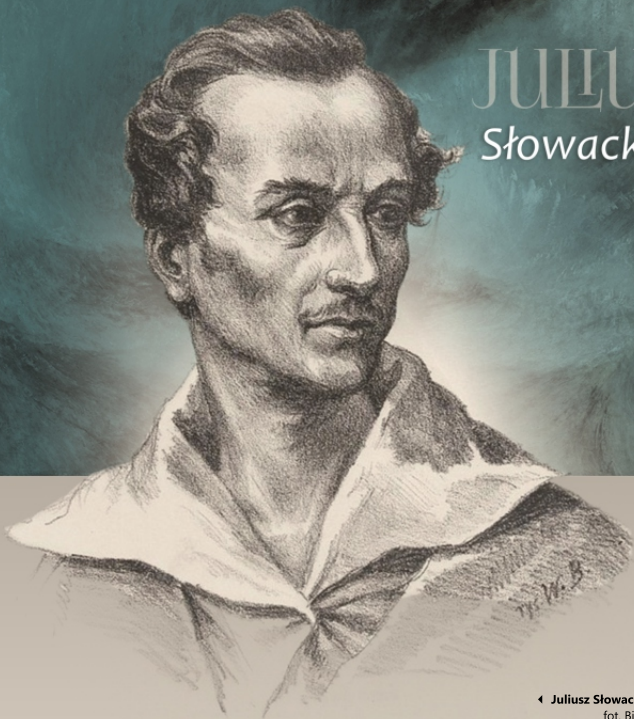
◄ Adam Jerzy Czartoryski, portret ok. 1861 r., Zakład Fotograficzny Mayer i Pierson (Paryż), źródło: polona.pl

Czartoryski zabiegał m.in. o powołanie legionu polskiego we Francji. Obóz Czartoryskiego skupiał wokół siebie głównie wyższych oficerów, dygnitarzy powstańczych oraz zamożne ziemianstwo.

JULIUSZ SŁOWACKI

Słowacki wielkim poetą był

◀ Juliusz Słowacki – litografia W. Barwickiego, fot. Biblioteka Narodowa, Polona.pl

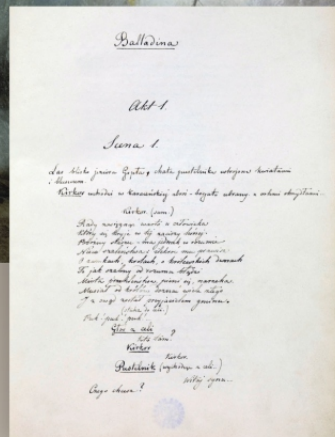
Juliusz Słowacki urodził się 4 września 1809 r. w Krzemieńcu (obecnie Ukraina), zmarł 3 kwietnia 1849 r. w Paryżu. Przez całe swoje życie był niezwykle blisko związany z matką, Salomeą, która po stracie pierwszego męża (zmarł na gruźlicę) wyszła ponownie za mąż za Augusta Bécu, profesora medycyny Uniwersytetu Wileńskiego. Salomea Słowacka prowadziła niewielki salon literacki, co umożliwiło jej synowi kontakt z literaturą i sztuką już od najmłodszych lat.

Juliusz był niskiego wzrostu i drobnej budowy ciała, od dzieciństwa był wręcz chorobliwie uzależniony od swojej matki, która kierowała całą jego karierą. Właściwie przez całe swoje życie był nieszczęśliwie i platonicznie zakochany, najpierw w Ludwice Śniadeckiej, córce polskiego lekarza i chemika, a później w Marii Wodzińskiej, polskiej malarce. Badacze twórczości Słowackiego twierdzą, że analiza jego listów wskazuje na to, że tak jak zresztą i Chopin, bardziej lubił panów, a nieszczęśliwie miłości były jedynie przykrywką do jego odmiennych, jak na owe czasy, preferencji.

Zasłynął głównie jako liryk. Tworzył pieśni odwołujące się do orientu i słowiańszczyzny, był mistykiem poezji, mistrzem operowania słowem i tworzenia nastroju. Był twórcą koncepcji filozoficznej – filozofii genezyjskiej – rozważającej historię narodu, jak i jednostki w tworzeniu dziejów historii, co najlepiej odzwierciedliło się w jego traktacie pt. *Genezis z ducha*.

Nowatorstwa poezji Słowackiego nie potrafił docenić m.in. Adam Mickiewicz, który powiedział o niej „Piękny kościół, w którym nie ma Boga”. Geniusz artystyczny poety cenili zaś wysoko Cyprian Kamil Norwid i Zygmunt Krasiński, mimo to słowa Mickiewicza stały się *jedną z głównych przyczyn obojętności ogółu wobec twórczości poety, tego, że spragniony społecznego oddźwięku poeta skazany został na władzę sennych królestw i na słuchaczy głuchych albo umarłych*².

Zmarł w Paryżu, przyczyną jego śmierci była gruźlica. Został pochowany na paryskim cmentarzu Montmartre. W 1927 roku jego szczątki przewieziono do Krakowa i uroczystie złożono na Wawelu w krypcie wieszczów, obok Mickiewicza i Cypriana Kamila Norwida.

▶ Rękopis dramatu *Balladyna*, 1834 r., źródło: polona.pl. Utwór utrzymany w legendarno-baśniowym stylu, stanowi jeden z najoryginalniejszych dramatów romantycznych. Dzieło mówi o walce dobra ze złem i jest zapowiedzią genezyjskiej filozofii Słowackiego.

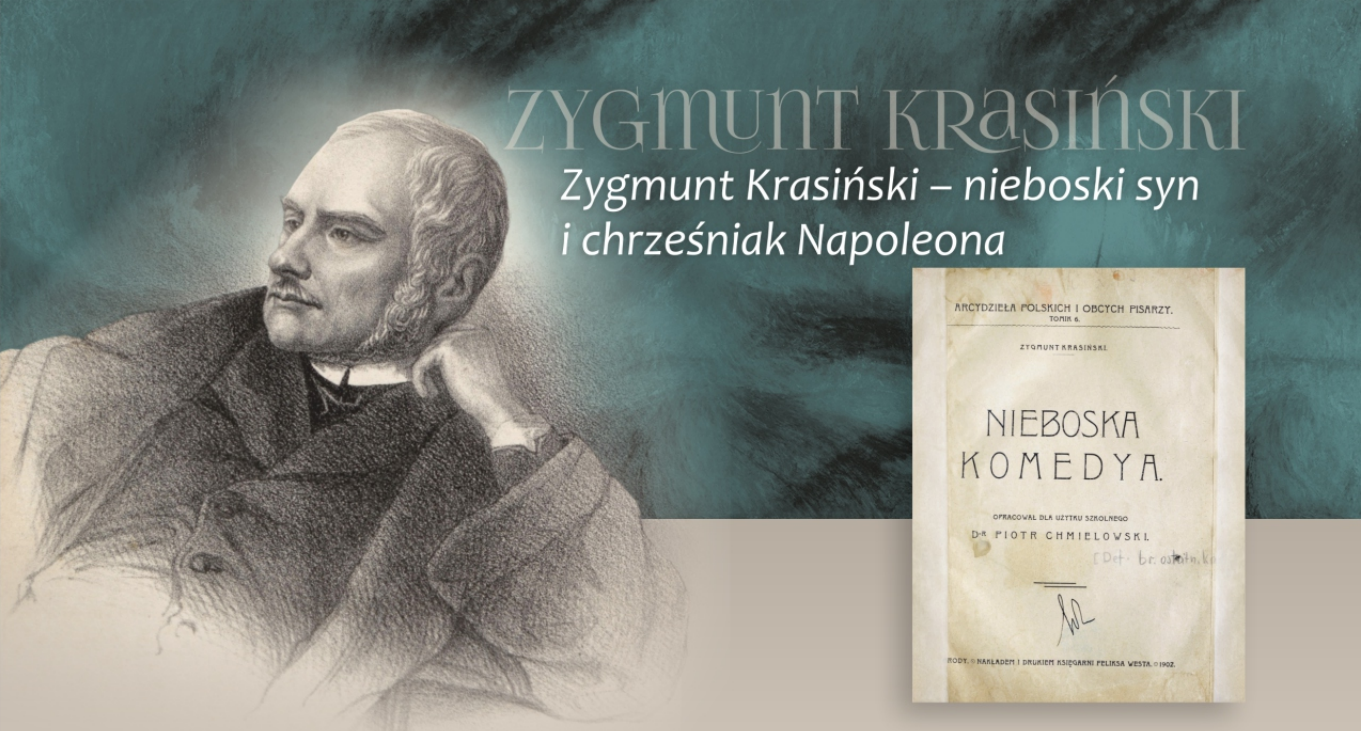
▶ Scena ze spektaklu *Kordian* Juliusza Słowackiego, 1965 r., źródło: polona.pl. Dramat polityczny o wydźwięku metafizycznym, opowiadający o kłęsce powstania.

▼ Fotografia grobowca Juliusza Słowackiego na cmentarzu Montmartre w Paryżu, przed 1939 r., źródło: polona.pl

² S. Skwarczyńska, *Z literackiej historii Mickiewiczowskiego obrazu retorycznego „Kościół bez Boga”*, w: „Pamiętnik literacki”, 1960 r.

ZYGMUNT KRASIŃSKI

Zygmunt Krasiński – nieboski syn i chrześniak Napoleona

▲ Zygmunt Krasiński, portret autorstwa Jędrzeja Brydaka, 1856-1873, źródło: polona.pl

Urodził się w 19 lutego 1812 r. Poeta, dramaturg, prozaik i filozof. Posiadał tytuł hrabiowski, był zamożny, a jego sytuacja była inna, aniżeli innych twórców emigracyjnych, bo pieniądze właściwie nigdy nie były jego głównym zmartwieniem. Ojciec poety, Wincenty Krasiński, był oddanym carowi – Aleksandrowi I – generałem wojsk napoleońskim, co ciekawe Wincenty za ojca chrzestnego wybrał dla swojego syna właśnie samego Napoleona.

Zygmunt Krasiński buntował się wobec woli ojca, który pragnął, by syn, podobnie jak on, wybrał karierę dyplomatyczną w służbie cara. Wincenty wywarł znaczny wpływ na poglądy syna, Zygmunt był wrogiem wszelkiej walki zbrojnej, uważał także, że arystokracja powinna mieć decydujący głos w sprawie narodowej. Echa tych myśli słychać w najbardziej znanym dramacie Krasińskiego pt. *Nieboska komedia*, w którym autor przedstawił człowieka jako postać tragiczną, uwikłaną w konflikty i niezdolną do osiągnięcia zamierzonych celów i zdaną na boską opatrzność. W XIX wieku został uznany za trzeciego wieszcz narodowy. Zmarł na gruźlicę 23 lutego 1859 roku w Paryżu. Po śmierci jego zwłoki zostały przewiezione do Opinogóry koło Ciechanowa, gdzie znajduje się obecnie Muzeum Romantyzmu.

▼ Krypta Krasińskich w kościele Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Opinogórze Górnej, źródło: wikipedia.org

▲ *Nieboska komedia*, dramat wydany w 1835 r. w Paryżu, (na fotografii wydanie z 1902 r.), źródło: polona.pl
Pierwotnie dzieło miało nosić tytuł *Maz*. Tytuł zainspirowany dziełem Dantego Alighieri, ukazywał historię jako dzieło ludzkości i świat pozbawiony boskiej interwencji. W wieku 20 lat Krasiński zaczął mieć problemy ze wzrokiem, wtedy postanowił udać się na kurację leczniczą do Wiednia. To właśnie wtedy w zacienionym wiedeńskim pokój powstały ponoć pierwsze szkice dramatu *Nieboskiej komedii*.

▼ Zygmunt Krasiński, fotografia rysunku C. K. Norwida, przed 1914 r., źródło: polona.pl

▼ Portret Delfiny Potockiej z 1849 roku, Paul Delaroche, źródło: wikipedia.org

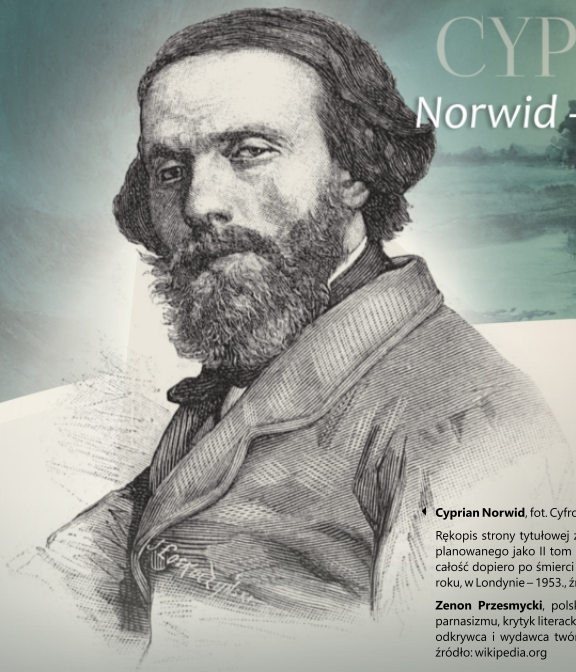
Wielka miłość Krasińskiego. Poeta za namową ojca w 1843 roku ożenił się jednak z Elżą Branicką, nie przeszkodziło mu to jednak spotykać się z kochanką i pisać do niej listy, których zachowało się ponad 600 i które są jednymi z najpiękniejszych świadectw miłości romantycznej. Gorącym uczuciem darzył trzeci wieszcz Potocką niemal do końca swych dni.

CYPRIAN K. NORWID

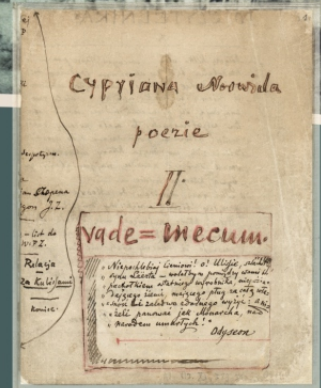
Norwid – niedoceniony czwarty wieszcz

Cyprian Norwid, fot. Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona

Rekopies strony tytułowej zbioru poezji *Vade mecum*, 1865 r., planowanego jako II tom Poezji. Dzieło zostało wydane jako całość dopiero po śmierci poety: w Warszawie w 1947 i 1962 roku, w Londynie – 1953, źródło: polona.pl

Zenon Przesmycki, polski poeta i tłumacz, przedstawiciel parnasizmu, krytyk literacki i artystyczny okresu Młodej Polski, odkrywca i wydawca twórczości C. K. Norwida, ok. 1905 r., źródło: wikipedia.org

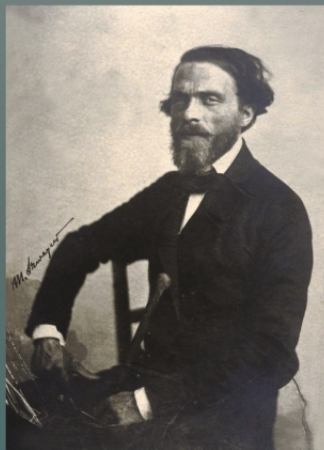

Niedoceniony za życia twórca epoki romantyzmu, malarz, rzeźbiarz, poeta, prozaik i dramaturg. Został na nowo odkryty dopiero w epoce Młodej Polski przez Zenona Przesmyckiego (Miriam), który przypadkiem trafił na jego utwór w Bibliotece Polskiej w Paryżu. To właśnie w Paryżu Norwid spędził większość swojego życia, tam też zmarł. Ostatnie lata spędził we francuskim przytułku dla polskich emigrantów. Twórczość Norwida cechuje nowoczesna poetyka, nowatorstwo i awangardowość. Urwane zdania, przemilczenia, neologizmy, nacisk na aktywizowanie odbiorcy to rekwizyty artystyczne, które zaczęto wprowadzać dopiero w drugiej połowie XX w. Dla współczesnych Norwidowi twórczość czwartego wieszcza była wręcz kosmiczna, dla poetów epoki Młodej Polski była odkryciem i wizjonerstwem. Artysta jest najbardziej znany ze swojego zbioru poezji pt. *Vade-mecum*, wydanego po raz pierwszy dopiero w 1947 r.

▼ Autor (prawdopodobnie w otoczeniu złośliwych krytyków), rysunek C. K. Norwida, 1870 r., źródło: polona.pl

▼ Fotografia Cypriana Norwida, 1856 r., fot. Michał Szwyzer, przed 1930, polona.pl

*Niewolnicy wszędzie i zawsze
niewolnikami będę – daj im skrzydła
u ramion, a zamiatać pójdą ulice
skrzydłami.*

C. K. Norwid, reakcja na carską amnestię z 1856 r., którą car przyznał tylko poszczególnym osobom. Poetę bardzo oburzyła reakcja Emigracji, która przyjęła amnestię, mimo tego, że ofiarowana została tylko wybrańcom.

*Syn – minie pismo, lecz ty spomnisz,
wnuku,
Co znika dzisiaj (iż czytane pędem).
Za panowania Panteizmu-druku,
Pod ołowianej litery urzędem;
I jak zdarzało się na rzymskim bruku,
Mając pod stopy katakomb korytarz,
Nad czołem słońce i jaw, ufny w błędzie
– Tak znów odczyta on, co ty dziś czytasz,
Ale on spomni mnie... bo mnie nie będzie!*

C. K. Norwid, *Klaskaniem mając obręzkę prawice...*, ze zbioru *Vade-mecum* 1858-1866

Wystawa przygotowana z okazji ustanowienia przez Sejm RP roku 2022 Rokiem Romantyzmu Polskiego, w dwusetną rocznicę wydania *Ballad i romansów* A. Mickiewicza – utworu wyznaczającego początek epoki romantyzmu w polskiej literaturze.

Scenariusz wystawy: Justyna Popiolek-Osińska

Biblioteka Miejska w Puławach | www.biblioteka.pulawy.pl | sierpień 2022

Źródła tekstowe: M. Straszewska, *Romantyzm*, Warszawa: Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, 1977 r.; A. Witkowska, *Mickiewicz, Słowo i czyn*, Warszawa: PWN, 1983; J. M. Nowicka, *Słowski. Wychożenie z snu*, Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej, 2021; I. Kiencler, *Mickiewicz. Miłość i romans*, Warszawa: Wydawnictwo Lira, 2021; M. Pivńska, *Zle wychowanie*, Gdańsk: Słowo, obraz, terytoria, 2005.